

Ehâbiş Kabilelerinin Köken Sorunu: Ensâb Literatürü Üzerinden Bir Tartışma

Muhammet Fatih DUMAN
Akdeniz Üniversitesi
mfduman@akdeniz.edu.tr
ORCID DI: 0000-0002-6513-3299

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1311824

Geliş Tarihi: 08.10.2023

Revize Tarihi: 27.07.2023

Kabul Tarihi: 10.10.2023

Atf Bilgisi

Duman, M. F. (2023). Ehâbiş kabilelerinin köken sorunu: Ensâb literatürü üzerinden bir tartışma. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 771-786.

ÖZ

Ehâbiş kabileleri Mekke ve çevresinde meskun, bedevi bir yaşam biçimi benimsemiş kabileler topluluğudur. İslam öncesinden beri Kureyş'in geleneksel müttefikleri olarak tanınan bu kabileler risâlet döneminde de bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Çağdaş araştırmacılar Ehâbiş kabilelerinin kökeni konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilafın sebebi Ehâbiş kelimesinin Habeşistanla ilgili olup olmadığıyla ilgilidir. Ancak bu tartışmalarda ensâb literatürü dikkate alınmamıştır. Bu araştırma Ehâbiş kabilelerinin kökenini, İslam öncesi rivayetler çerçevesinde ensâb ve tabakat literatüründeki soy cetvelleri üzerinden incelemeye çalışacaktır. Bunun için öncelikle ehâbiş kelimesinin çağdaş araştırmacılar arasında ilgi gören etimolojik kökeni hakkındaki tartışmalar ele alınacaktır. Daha sonra ilk dönem İslam Tarihi kaynaklarında dağınık ve eksik bir şekilde bulunan bilgiler karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak bu kabilelerin şeceresini çıkarmaya çalışacağız. Böylece, Ehâbiş kabileleri arasında zikredilen Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin aslında Hâris b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne olduğu, bu kabilelerin Ümmü Hârice kanalıyla akrabalık ilişkilerinin bulunduğu, Mekke'ye Güney Arabistan'dan miladi IV. asrın ortasında gelmiş olabilecekleri, kökenlerinin Habeşliler'in Güney Arabistan'ı ele geçirdikten sonra yerel halkla kurdukları sıhri yakınlıkla ortaya çıkan sosyal sınıf Ebnâ (oğullar) gibi değerlendirilmesi gerektiği araştırmada ulaşılan veriler arasındadır. Bu kabilelerin Kureyş ile gerçekleştirdikleri ittifak (hulf) Arap kabile geleneğindeki himaye kültürünün anlaşılmasına ve modern dönemde yapılan tartışmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ensâb, kabile, Ehâbiş Kabileler, Hulf, Kureyş.

The Problem of the Origin of the Ahâbish Tribes: A Discussion on Ansab Literature

ABSTRACT

The Ahabish tribes were a group of tribes who lived in and around Mecca and adopted a Bedouin lifestyle. These tribes had been recognised as the traditional allies of the Quraysh since pre-Islamic times, and they maintained their loyalty throughout the Risalah period. Contemporary scholars disagree on the origin of the Ahabish tribes. The reason for this disagreement is whether the word 'Abyssinia' is related to Abyssinia or not. However, these debates have not considered the literature of Ansab. This study will attempt to examine the origin of the Ehâbish tribes within the framework of pre-Islamic narratives through the genealogical tables in the Ansâb and Tabâq literature. To this end, we will first discuss the debates on the etymological origin of the word al-Ahâbish, which have attracted the attention of contemporary scholars. We will then attempt to draw up a genealogy of these tribes through a comparative analysis of the scattered and incomplete information found in early Islamic historical sources. It will be concluded that al-Hâris b. 'Abdumânât b. Kinâna, who is mentioned among the Ehâbish tribes, is in fact al-Hâris b. Baqr b. 'Abdumânât b. Kinâna, that these tribes were related to each other through Umm al-Hârîja, that they may have migrated from southern Arabia to Mecca in the mid-fourth century AD, and that their origins should have been in southern Arabia. Their origins should be seen as the social class of abnâ (sons), which arose from the intimacy they established with the local population after the Abyssinians conquered southern Arabia. The alliance (hulf) of these tribes with the Quraysh will make important contributions to the understanding of the culture of patronage in the Arab tribal tradition and to debates in the modern period.

Keywords: Ansab, tribe, Ehâbish Tribes, Patronage (hulf), Quraysh.

Giriş

Kabileler ortak bir ataya, kültüre, dile ve mekâna bağlı akraba temelli topluluklardır. İslam öncesi Araplar da merkezi bir otoritenin bulunmadığı, irili ufaklı birçok parçalı yapıdan oluşan kabile kültürünün hâkim olduğu sosyal bir düzen içinde yaşıyorlardı. Daha çok yakın akrabalık bağları üzerinden ittifak ilişkileri kuran kabileler dış tehditleri bertaraf edebilmek için diğer kabilelerle

dayanışma içinde bulunmak zorundaydı. Kabileler arası ittifaklar sadece dış tehditler nedeniyle meydana gelmemekteydi. Ticaret, dayanışma, yardımlaşma ve himaye edinme amacıyla da kabilelerin ittifaklar yaparak bir tür himaye kültürü geliştirdikleri gözlenmektedir. Özellikle Arap kabilelerinin hilf, civâr, eman gibi kavramlar üzerinden geliştirdikleri himaye biçimleri merkezi bir otoritenin olmadığı bir coğrafyada korunaksız bir şekilde yaşayan kabilelerin hayatta kalmalarını sağlayan ve kabileler arası ilişkilerin belirli bir düzen içerisinde sürdürülmesine imkân tanıyan önemli sosyo-güvenlik uygulamalarından biridir. Bu bağlamda İslam öncesi Hicaz'da yaşayan Araplar arasında gerçekleştirilmiş *hilfu'l-fudûl*, *hilfu Ehâbiş*, *hilfu'l-ahlâf* ve *hilfu'l-mutayyebîn* gibi antlaşmalar bilinen önemli ittifak biçimlerindedir. Kabileler arası ittifakların uzun süreli olması, kabilelerin birbirine karışmasına ve aynı nesep altında birleşmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle ensâb kitaplarında kabilelerin kökeni hakkında birçok tartışma bulunmaktadır. En büyük kabilelerden olan Adnânîler ile Kahtânîler'in kökenleri konusunda dahi birbiri ile çelişen rivayetler bulmak mümkündür (Ali, 1993, I, 354-379; Apak, 2004, ss. 36-37). Ancak ensâb literatüründe Ehâbiş kabilelerinin kökeni konusunda herhangi bir ihtilafla karşılaşmadık. Hatta, ulaşabildiğimiz ilk dönem İslam tarihi kaynakları Ehâbiş kabilelerinden Haris b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne ve Hûn b. Hüzeyme'nin Kuzey Araplarından Adnânîler'e, Mustalik ve Hayâ kabilelerinin ise Huzâa üzerinden Güney Araplarına mensup Kahtânîler'e dayandığı noktasında hemfikirdir.

Ehâbiş kabileleri risâlet döneminde Müslümanlara karşı daima Kureyş kabilesinin saflarında yer almışlardır. Ancak Mekke'nin fethinden sonra diğer Arap kabileleri gibi İslam dinini kabul ederek Müslüman toplumuna katılmışlardır. Tarihi rivayetlerde Ehâbiş kabilelerinin etnik kökenleri ve diğer kabilelerle ilişkilerinin boyutları hakkında net bilgilerin olmaması nedeniyle bu kabilelerin kökeni ve Kureyş kabilesi ile kurdukları ilişki biçimleri modern dönemdeki araştırmacılar arasında tartışma konusu olmuştur. Tartışmalarla ilgili en dikkat çekici araştırmalardan birisi Lammens'e aittir. Daha sonraki dönemde Lammens'in iddialarına karşı Watt, Hamidullah ve Cevad Ali gibi araştırmacıların dikkate değer eleştirileri olmuştur. Ancak söz konusu araştırmalarda Ehâbiş kabilelerinin etnik kökenleri hakkında kısmen ve eksik olarak Hamidullah'ın çalışmaları (Hamidullah, 1956, 433-447; 1993, I, 279-283) istisna kabul edilirse nesep kitapları dikkate alınarak yeterli izahın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma yeni tespitler ışığında Ensâb literatürü ve ilk dönem İslam tarihi kaynakları ve daha çok risâlet öncesine dair rivayetler üzerinden Ehâbiş kabilelerinin kökeni tartışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu araştırmada öncelikle Ehâbiş kelimesinin etimolojisi, Risalet öncesi Ehâbiş kabileleri ve ittifakları hakkında bilgi verilecek daha sonra Ensâb literatürü üzerinden Ehâbiş kabilelerinin soy bilgisi ve etnik kökenleri hakkındaki rivayetler kritik edilecektir.

Ehâbiş Kelimesi

Ehâbiş, ha-be-şe (ح-ب-ش) kelimesinden türetilmiştir. *Çeşitli milletlere mensup insan topluluğu* anlamına gelen *uhbûş* kelimesinin çoğul formudur. Aynı kökten türeyen *habeş* ve *hubşân* kelimeleri Sudanlılar'ı, *tahbiş* mastarı ise, toplanmak, bir araya gelmek, birleşmek ve anlaşmak gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelimedenden türeyen *habeşiyye*, Habeşli, *hubşiyeye* ise kapkara deve anlamına gelmektedir (Ezherî, 1964-1967-1979, c. 4, ss. 193-194; Ferâhîdî, t.y., c. 3, ss. 98-99; İbn Manzûr, 1999, c. 3, ss. 21-22; Kapar, 1994, ss. 496-497). Ehâbiş kelimesinin Mekke'nin aşağısında, yaklaşık 6 veya 10 mil uzaklıkta Erâk veya Uhbuş vadisinde bulunan dağın isminden geldiği de söylenmektedir. Ehâbiş olarak isimlendirilen kabileler bu dağda Kureyş ile ittifak yaptıklarından dolayı bu ismi almışlardır (Ezrakî, 2002, c. 1, s. 114; Hamevî, 2011, c. 2, s. 247; İbn Hişâm, 2005, s. 327; İbn Düreyd, 1991, s. 193; İbn Habib, 1985, s. 231).

Kelimenin kökeninde bulunan “toplanma” anlamından hareket ile bu kabilelerin Habeşli olamayacağını söyleyen Beeston, Ehâbiş kelimesinin “yağmacılar” ya da “belirli bir kökene sahip olmayan insanlar topluluğu” anlamlarını içerdiğini söylemektedir (Beeston, 2005, ss. 93-100). *Habeş* ve *hubşî* kelimeleri daha çok ten renklerinden dolayı Sûdanlılar veya Habeşliler'i çağırırsa da “*farklı kabilelerin bir araya toplanması*” anlamı dikkate alındığında ilk dönem İslam Tarihi literatüründe İslam'dan önce Kureyş ile müttefiklik ilişkisi içinde bulunan kabileler topluluğunun ortak adı olduğu anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bu önemli tezlerin hiçbirisi yeterli şekilde ikna edici değildir.

Kanaatimizce bu kabilelere Ehâbiş denilmesinin nedeni kelimenin kökeninden de anlaşıldığı üzere bir şekilde Habeşistan veya Güney Arabistan'daki Habeşlilerle ilişkili olmasıdır. Çünkü Hicaz bölgesi uzun yıllar Güney Arabistanın etkisinde kalmıştır. Mekke'deki Cürhüm ve Huzâa, Medine'deki Evs ve Hazreç kabileleri bu coğrafyadan Hicaz'a göç etmiş ve uzun yıllar orada yaşamışlardır. İster istemez göçten sonra da Güney Arabistanla ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Ehâbiş kabileleri olarak isimlendirilen kabileler ise muhtemelen güneyden kuzeye doğru yapılan göçler sonucu –belki de Huzâa kabilesi ile birlikte- Mekke'nin güneyindeki dağlık bir bölgeye yerleşmişler ve zamanla buradaki dağlar onların yaşadığı bölge anlamında *hubşî* olarak isimlendirilmiştir. Bir başka ihtimal Ehâbiş kelimesinin etimolojisine dayanarak bir sonuca varmadan önce bu kabilelerin kısaca İslam öncesine dayanan tarihleri hakkında rivayetlere işaret edilerek Ensâb cetvellerindeki şecerelerine bakmak yerinde olabilir. Zira konunun modern literatürdeki tartışma değeri bu verilerin bütüncül bir değerlendirmesini gerekli kılıyor görünmektedir.

Ehâbiş Kabileleri ve Ensâb Cetvelleri

Ehâbiş kabileleri coğrafi olarak Mekke ve çevresinde yaşayan kabileler topluluğudur. Hangi tarihten itibaren bu bölgede yaşamaya başladıkları bilinmemektedir. Ancak rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla beraber hareket ettikleri kabileler arasında Huzâa kabilesine mensup bazı boyların bulunması Mekke'ye Huzaâ kabilesi döneminde gelmiş olduklarını düşündürmektedir. Haklarında İslam öncesi Kureyş kabilesi ile yaptıkları ittifak anlaşmasıyla bilgi sahibi olduğumuz bu kabileler ittifaklarını bozmadan Mekke'nin fethine kadar devam ettirmişlerdir. Mekke'nin fethinden sonra müttefikleri Kureyşliler birlikte İslam inancını benimsemişlerdir. Risâlet döneminde Kureyş'in en yakın müttefiklerinden olup Uhud ve Hendek savaşlarında Müslümanlara karşı savaşmalarına rağmen aşırıya gitmedikleri görülmektedir. Uhud savaşında Müslümanların şehitlerine Kureyşliler'in müslu uygulamalarına karşı çıkmaları (Belâzurî, 1996, c. 1, ss. 235, 402; Hamidullah, 1993, c. 1, s. 281) bu duruma örnek olarak verilebilir. Ayrıca Hz. Ebûbekir'in Habeşistan'a hicreti esnasında ona himaye teklif etmeleri de Müslümanlar konusundaki bir iyi niyet göstergesi olarak anlaşılabilir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla İslam öncesi Ehâbiş kabilelerinin Kureyş ile antlaşması (hulf) hakkında kaynaklarda iki rivayet bulunmaktadır. Birincisi Kusay'ın oğlu Abdumenâf diğeri ise Abdumenâf'ın oğlu Muttalib'in yaşadığı döneme tarihlenmektedir. Bu rivayetler aynı zamanda Ehâbiş kabilelerinin kimlikleri hakkında da bazı karineler taşımaktadır. İlk rivayete göre Kusay'dan sonra oğlu Abdumenâf'ın Mekke'de söz sahibi olduğu bir dönemde Ehâbiş kabilelerinden benî Hâris b. Abdumenât b. Kinâne ile Huzâa kabilesine mensup bir grup ittifak yapmak üzere Mekke'ye geldiler. Anlaşma yapılmasına karar verildikten sonra iki taraftan birer temsilci Kâbe'nin olduğu yere gidip ellerini rüknün üzerine koyarak haram ayların kutsiyetini bozmayacaklarına ve bütün canlıların yardımına koşmak suretiyle savaşacaklarına dair -ifade edildiği şekliyle 'kıyamete kadar geçerli olacak'- bir antlaşma yaptılar. Bu antlaşma sonucu oluşan ittifak hilfu'l-Ehâbiş olarak isimlendirilmiştir (Belâzurî, 1996, c. 1, s. 59; Cevâd Ali, 1993, c. 4, s. 31; Ya'kubî, 2010, c. 1, s. 241). Zübeyrî'de geçen başka bir rivayette bu antlaşmanın Abdumenâf ile torunu Hilâl/Helâl b. Muayt arasında akdedildiği ifade edilmektedir. Hilâl, Abdumenâf'ın Raytâ isimli kızının Ehâbiş kabilelerinden benî Hâris b. Abdumenât b. Kinâne'den Muayt b. Âmir b. Avf ile evliliğinden dünyaya gelmiştir (Zübeyrî, 1951, s. 15). Bu rivayet doğru kabul edilecek olursa Ehâbiş kabilelerinden benî Hâris b. Abdumenât'ın daha erken bir dönemde -belki de Kusay döneminde- bu aile ile akrabalık kurdukları söylenebilir. Daha düşük bir ihtimal olarak hilfu'l-Ehâbiş antlaşmasının ilk olarak Abdumenâf döneminde yapıldığı ve evlilik yoluyla kuvvetlendirildiğine dair bir çıkarımda da bulunulabilir.

Tarihsel olarak ikinci rivayet zâtu Nekîf savaşı bağlamında anlatılmaktadır. Kureyş ile Kinâne kabilesinden benî Leys b. Bekr b. Abdumenât arasında meydana gelen zâtu Nekîf savaşı ile ilgili rivayetler Ehâbiş kabilelerinin kimliği hakkında daha fazla bilgi içermektedir. Leys b. Bekr kabilesi üyeleri Kusay'ın Mekke idaresini ele geçirmesinden beri Kureyşlilere kin gütmekteydiler. Çünkü Kusay Huzâa kabilesi ile birlikte Kinâne'den Huzâa'nın müttefiki benî Bekr'i de Mekke'den çıkarmıştı. Bu yüzden Bekroğulları Mekke şehrini yeniden ele geçirmek için Kureyşlilere savaş ilan ettiler. Neticede savaş Muttalib b. Abdumenâf'ın kumandasında Kureyş'in zaferi ile sonuçlanmıştır.

Söz konusu savaşta Kinâne'den benî Hâris b. Abdümenât, Hûn b. Hüzeyme'den Adel ve Dîş, Huzâa kabilesinin alt boylarından Mustalik ve Hayâ kabileleri Ehâbiş ittifakını temsilen benî Bekr'e karşı Kureyş'i desteklemişlerdir (Belâzurî, 1996, c. 1, s. 76; İbn Habib, t.y., s. 246).

İbn Habîb diğer bir eseri Münemmak'ta bazı eksikliklerle aynı bilgileri tekrarlamış ancak ittifak ilişkisinin mahiyetini anlamamızı sağlayacak daha ayrıntılı bilgiler nakletmiştir. Özellikle komutanların isimleri ve benî Hâris b. Abdümenât'ın ittifaktaki rolü dikkate değerdir. Zâtu Nekîf savaşına Kureyş'in müttefiki olarak katılan Ehâbiş kabileleri, Hâris b. Abdümenât b. Kinâne, benî Hûn b. Hüzeyme'den Kâre (Kâre küçük dağ anlamına gelmektedir. Belâzurî, 1996, c. 1, s. 85) olarak bilinen Adel ve Dîş ve Huzâa' Mustalik kabilesidir. Bütün bu kabileler Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin anlaşmalılarıdır. Bu savaşta Kureyş'in lideri Muttalib b. Abdümenâf, Ehâbiş kabilelerinin liderleri Hâris b. Abdümenât'tan Hitmit b. Sa'd, Ebû Hârise ve Hubeş b. Amr, Bekr kabilesinin liderleri ise Bel'â b. Kays ve kardeşleri Cessâme, Humeysâ ve Katâde'dir (İbn Habib, 1985, s. 115); (Zâtu Nekîf savaşında Ehâbiş olarak isimlendirilen kabilelerin Kureyş ile değil de Bekr b. Abdümenâtoğulları ile beraber oldukları ve Mekke yakınlarında Hubşî denilen dağda onlar ile birlikte Kureyş Kabilesine karşı anlaşma yaptıkları ve bu savaşta Kureyş'in reisinin Harb b. Ümeyye olduğuna dair bkz. Ezrakî, 2002, c 1, s. 114; Ayrıca Zâtu Nekîf savaşında Abdumuttalib'in Kureyş'in komutanı olduğu ve Ehâbiş anlaşmasının onun zamanında yapıldığına dair bkz. Belâzurî, 1996, c. 1, s. 84; Hamevî, 2011, c. 5, s. 350; İbnü'l-Esîr, 1987, c. 1, s. 466; İbn Hişâm ve Belâzurî ise Ehâbiş kabilelerini fazla ayrıntı vermeden Haris b. Abdümenât b. Kinâne, Hûn b. Hüzeyme b. Müdrîke ve Huzâa'dan benî Mustalik olarak kaydetmektedirler Belâzurî, 1996, c. 1, s. 85; İbn Hişâm, 2005, s. 327).

Buraya kadar aktardığımız rivayetler üzerinden Ehâbiş olarak isimlendirilen kabileleri üç ana kabileye mensup 5 boy olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

Benî Hûn b. Hüzeyme ve Kâre olarak tanınan benî Adel ve Dîş

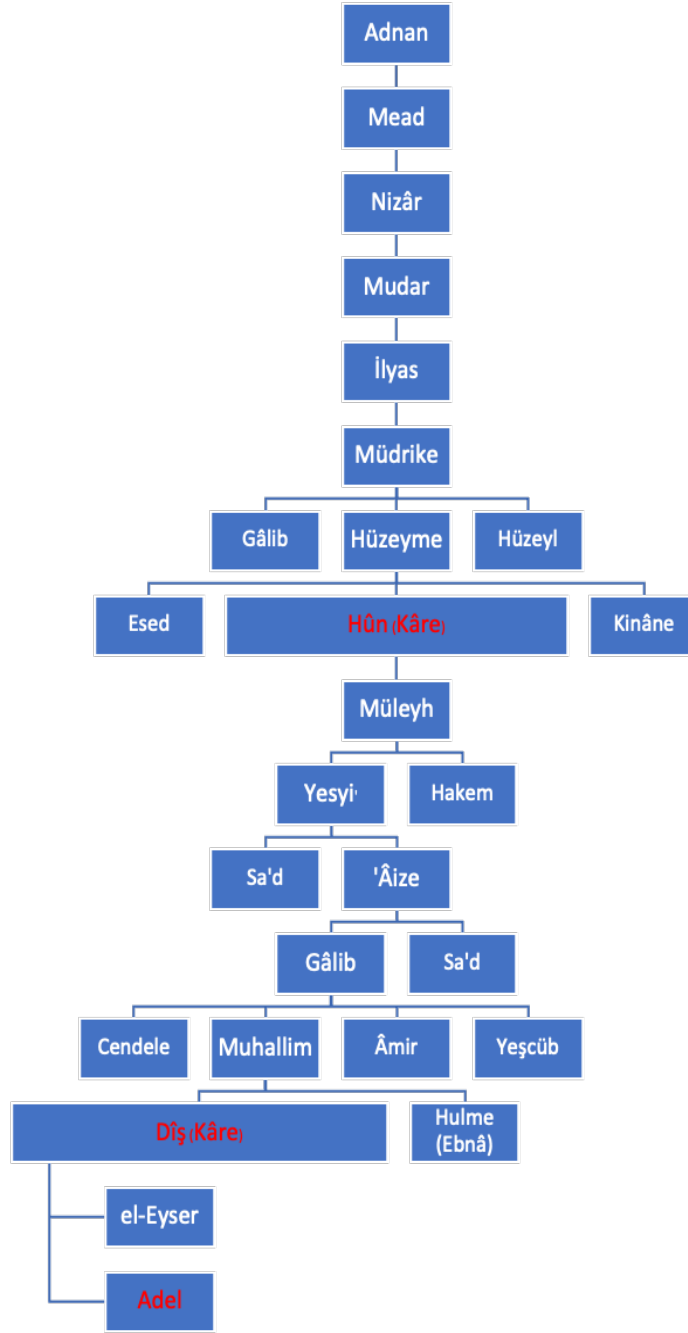
Kinâne kabilesine mensup benî Hâris b. Abdümenat

Huzâa kabilesine mensup benî Mustalik ve Hayâ.

Benî Hûn b. Hüzeyme'nin Soy

Ehâbiş kabilelerini bu şekilde tespit etmek isabetliyse ensâb ve tabakât literatürü üzerinden yapılacak bir inceleme daha kesin bilgilere ulaşmamızı mümkün kılacaktır. Bu kabilelerin neseb bilgileri İbn Hazm'ın *Cemheretü Ensâbi'l-Arab* adlı eserindeki tasnifine göre sıralanacak, var olan eksiklikler diğer eserlerdeki bilgilerle tamamlanarak değerlendirilecektir.

İbn Hazm'ın neseb kitabında Adnânî kabilelerden benî Hûn b. Hüzeyme hakkında aşağıdaki gibi bir şecere ile karşılaşmaktayız (İbn Hazm, 2009, ss. 188-190; Zübeyrî bu konuda çok az bilgi vermektedir. Aradaki birçok kişiyi atlayarak Adel ve Dîş'i Hûn b. Hüzeyme'nin çocukları olarak kaydeder. Bkz. Zübeyrî, 1951, s. 9).

Şekil 1. Benî Hûn b. Hüzeyme'nin Soy Şeceresi

Şekil 1'de şecere benî Hûn b. Hüzeyme'nin Adnânî kabilelerden olduğunu ve Kinâne kabilesi ile ortak ata Hüzeyme'de birleştiklerini göstermektedir. Aslen kardeş kabileler olan Kinâne ve Hûn tarihin bilinmeyen bir döneminde ayrılmış ve birbirlerinden bağımsızlaşmışlardır. Zamanla nesilleri çoğalmış ve müstakil birer kabileye evrilmişlerdir. Bu şecerede dikkat çelen iki husus daha vardır. İlkine göre Hûn b. Hüzeyme ve onun neslinden gelen Muhallim'in çocuğu Dîş'in *kâre* olarak isimlendirilmesi ikincisi ise şecerenin sonunda Muhallim'in çocuklarından Hulme'nin Ebnâ olarak isimlendirilmesidir. Muhtemelen Kâre, Hûn b. Hüzeyme'nin neslinden gelen bütün kabileleri nitelermektedir. Benî Kâre ile benî Hûn b. Hüzeyme aynı kabileleri tanımlamak için kullanılmıştır. Çünkü ilk dönem İslam Tarihi literatüründe benî Kâre ifadesi Hûn b. Hüzeyme kabilesine mensup Dîş ve Adel kabileleri için sıklıkla kullanılmaktadır (Belâzurî, 1996, I, 85). Ebnâ ifadesi ise özellikle İslam öncesi Güney Arabistan'ın Habeş krallığının hâkimiyetine girmesinden sonra yaygınlık kazanmıştır. Habeşliler ile yerel halkın evlilikleri sonucu dünyaya gelen nesile Ebnâ denilmektedir. Ten renklerinin Araplarla karşılaştırıldığında daha koyu olması Ebnâ'nın Arap toplumsal yapısı içinde ayrı bir sınıf

olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Ehâbiş kabileleri ile ilgili anlatılarda da özellikle tenlerinin koyuluğu, çok sık kıvrıkcık saçlara sahip olmaları gibi fiziksel görünüşleri yanında Habeşliler'e özgü savaşçılık özellikleri vurgulanmaktadır (Ali, 1993, c. 1, ss. 480-481; Belâzurî, 1996, c. 1, ss. 85-86; Fayda, 1994, ss. 78-79). Kanaatimizce onların bu özellikleri modern dönem araştırmacıları arasında Ehâbiş kabilelerinin kökeni tartışmalarının en temel nedenidir.

Benî Abdümenât b. Kinâne'nin Soyu

İbn Hazm benî Abdümenât b. Kinâne'nin soyunu Adnâni şecere içerisinde aşağıdaki şekilde göstermektedir (İbn Hazm, 2009, s. 181).

Şekil 2. Kinâne Kabilesi'nin Şeceresi

Şekil 2'deki şecere incelendiğinde Abdumenât b. Kinâne'nin Hâris dışında Âmir, Bekr ve Mürre adında üç tane çoğu olduğu görülmektedir. İbn Hazm'ın kaydına göre Kinâne'nin soyuna ayrılan kısımda Abdumenât b. Kinâne'nin Hâris isminde bir çocuğu olduğu belirtilmemiştir. Kanaatimizce Hâris isminin Abdumenât'ın oğulları arasında gösterilmemesi Ehâbiş kabilelerinin soy bilgisinin anlaşılmasında önemli soru işaretlerine sebep olmaktadır. Ancak başka bir yerde müstakil bir başlık altında bu konuyu ele alan İbn Hazm, benî Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin Hz. Peygamber tarafından *er-rüşd* olarak isimlendirildiklerini, bu sebeple benî Rüşd ve Ğaviy olarak tanındıklarını, benî Âmir b. Avf b. Hâris b. Abdümenât'tan Şehhâh ve Teym isimli kişilerin *hilfu Ehâbiş* ve *Kâre* antlaşmaları yaptıklarını ifade etmektedir (İbn Hazm, 2009, s. 188); Bu konuda Belâzurî, Âmir b. Avf b. Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin Seyyâh ve Teym isminde iki çocuğunun olduğunu, Teym'in Huzâa'dan Mustalik ve Hâya ile Seyyâh (meskü'z-zi'b)'in ise Kureyş kabilesi ile Ehâbiş anlaşması akdettiklerini söylemektedir. Konu ile ilgili bkz. (Belâzurî, 1996, c. 11, s. 137). Ancak İbn Habib'in Hammâd er-Râviye'den naklettiğine göre benî Hâris'den meskü'z-zi'b olarak tanınan Âmir b. Avf'ın Kusay veya Abdümenâf ile bir ittifak yaptığını ve bu sebeple Abdümenâf'ın kızı Rayta ile evlendiğini söylemektedir. Ve konu ile ilgili Adiy b. Ka'b kabilesinden Huzâfe b.

Gânem'in, "Bekr oğulları bizi yalnız bıraktığında Abdumenâf düşmanlarımızdan bizi korumak için kızını Avf ile evlendirdi" şeklinde Ebû Leheb'i övmek üzere söylediği şiiri nakleder (İbn Habib, 1985, s. 231). Aynı şiirin uzunca bir metni için bkz. (İbn Hişâm, 2005, ss. 166-170). Abdumenâf b. Kusay'ın kızı Rayta'nın Âmir b. Avf ile değil de Muayt b. Âmir b. Avf ile evlendiği ve bu evlilikten Hilâl isimli bir çocuklarının olduğu ve Hilâl'in de Kureyş ile Ehâbiş anlaşması yaptığına dair bkz. (Zübeyrî, 1951, s. 15). Bu bilgiler ışığında ensâb ve tabakat literatürü üzerinden benî Hâris b. Abdümenât ve nesli hakkındaki rivayetlere odaklanmak isabetli olabilir. Çünkü Hâris'in soy bilgisi tespit edilebilirse en azından Ehâbiş kabilelerin köken tartışmalarının açıklığı kavuşacağı kanaatindeyiz.

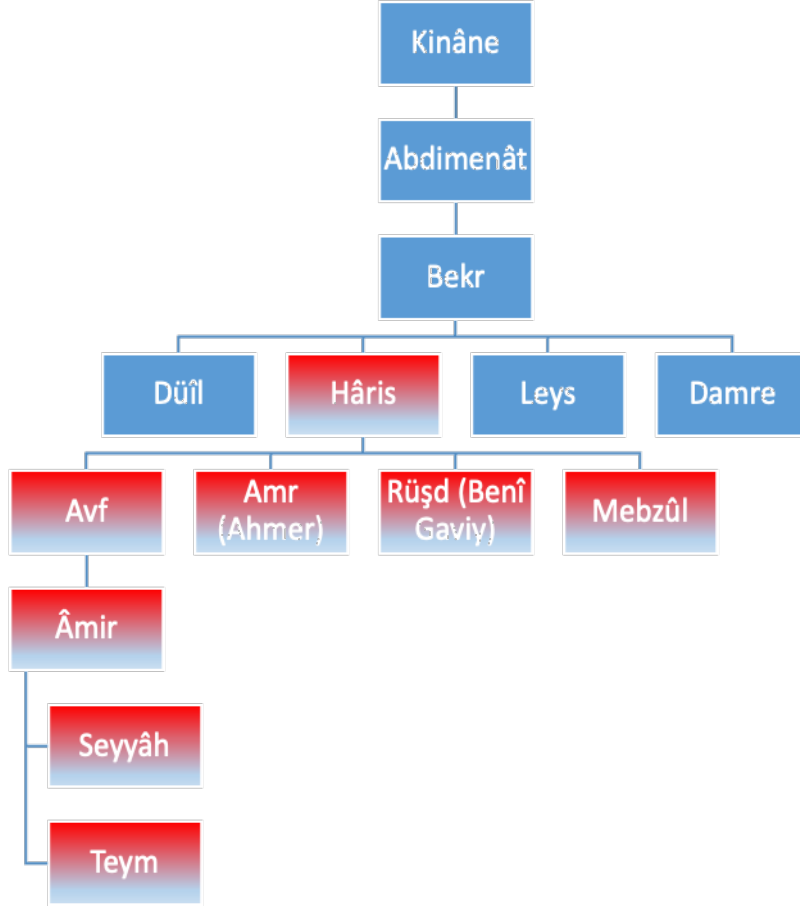
Zübeyrî ise Kinâne b. Hüzeyme'nin Nadr (Melk), Melkân, Müleyk, Gazvân, Amr -Filistinde yaşamaktadır-, Âmir, Hudâl -Aden-i Ebyen'de yaşamaktadır- ve Abdümenât isimli çocuklarından bahsetmektedir. Ayrıca Abdümenât b. Kinâne'nin annesinin Zefrâ' (Literatürdeki tam ismi Zefrâ' (asıl adı Fûkeyhe) bt. Henî b. Belî b. Amr b. İlhâf b. Kudâa'dır (Belâzurî, 1996, c. 1, ss. 44-45); Abdümenât b. Kinâne'nin annesinin Hâle bt. Süveyd b. Ğidrif olduğuna dair bkz. (İbn Hişâm, 2005, s. 99) olduğunu aktaran Zübeyrî, Abdümenât ölünce anne bir kardeşi Ali b. Mesud'un eşi Hind (Literatürdeki tam ismi Hind bt. Bekr b. Vâil b. Kâsıt b. Hinb b. Efsâ b. Du'miy b. Cedîle b. Esed b. Rebi'a b. Nizâr'dır (Belâzurî, 1996, c. 1, ss. 44-45; c. 11, s. 83) ile evlendiğini, Abdümenât'ın Bekr, Âmir ve Mürre isimindeki çocuklarının annelerinin yanında yetiştiğini ifade etmektedir (Belâzurî, 1996, c. 1, ss. 44-45; XI, 83; Zübeyrî, 1951, s. 10).

Bu konuda Belazûrî en dikkate değer rivayeti aktarmaktadır. Abdümenât b. Kinâne'nin Bekr, Âmir, Mürre ve Hilâl isimindeki çocuklarını nakleden Belâzurî, daha sonra Abdümenât b. Kinâne'nin oğlu Bekr'in Ümmü Hârice Beceliye ile evliliğinden Leys, Düil ve Hâris isiminde çocuklarının dünyaya geldiğini ifade etmektedir. Anneleri Güney Arabistan kökenli Kahtâniler'den Ümmü Hârice'nin nesep araştırmacılarını güç durumlara düşüren birçok evlilik yaptığını "nikâhların en hızlısının Ümmü Hârice'nin nikâhi" olduğuna dair bir darb-ı meselin dahi bulunduğunu aktaran Belazûrî, Ümmü Hârice'nin benî Hârise b. Amr b. Müzeykiyâ'dan (Huzâa) Amr b. Rebia ile evliliğinden Sa'd, Mâlik b. Sa'lebe b. Devdân b. Esed ile olan evliliğinden Ğâdirâ ve Amr isimli çocukları olduğunu da kaydeder (Belazûrî, 1996, c. 11, ss. 84-85); Ümmü Hârice'nin evlilikleri hakkında ayrıca bkz. (İbn Hazm, 2009, ss. 180-181, 389). Bu bağlamda İbn Hişâm, benî Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin neseplerinin çok karışık olduğunu izah ederken Ebû Tâlib'in uzunca şiirine yer verir. Şiirde bu kabilenin Arap olmadığına dair nitelendirmeler Belazûrî'de nakledilen rivayetleri desteklemektedir (İbn Hişâm, 2005, ss. 246-255).

Yukarıdaki tartışmalı ve karmaşık rivayetler bağlamında ensâb, tabakât ve tarihi kaynaklarda yaptığımız araştırmalara göre Abdümenât b. Kinâne'nin Hâris isiminde bir çocuğu olduğuna dair herhangi bir veriye ulaşamadık. Ancak Belâzurî'deki Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin Ümmü Hârice ile olan evliliğinden Hâris isiminde bir çocuğu olduğuna dair bilgiyi takip ettiğimizde Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin çocuklarının şeceresi içerisinde Hâris b. Abdümenât b. Kinâne olarak kayıtlı bulunan kişinin aslında Hâris b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne olduğuna dair kanaatlerimizi güçlendirmektedir (Belazûrî, 1996, c. 11, ss. 84-85, 137). Bu minvalde Mufaddal ed-Dabbî'nin *Emsâlu'l-Arab* ve Nüveyrî'nin *Nihâyetü'l-Ereb* adlı eserlerindeki veriler de Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin Hâris isiminde bir çocuğu olduğunu teyit etmektedir (Mufaddal ed-Dabbî, 1983, s. 58; Nüveyrî, 2004, c. 2, s. 362). Ayrıca bu bilgi ile yukarıda ifade edildiği üzere Ümmü Hârice'nin hem Bekr b. Abdümenât ile evliliğinden olan Hâris hem de Huzâa kabilesinden Amr b. Rebia ile evliliğinden dünyaya gelen Sa'd'ın annesi olduğuna dair rivayet bir arada değerlendirildiğinde, kaynaklarımızda Ehâbiş kabileler topluluğu içerisinde zikredilen Huzâa'dan benî Mustalik ve Hayâ ile Kinâne'den benî Hâris b. Bekr b. Abdümenât'ın anne bir kardeş olduklarını açıkça ortaya çıkmaktadır.

Hâris'in Kinâne'nin oğlu Abdümenât'ın değil de Abdümenât'ın oğlu Bekr'in çocuklarından birisi olduğunu tespit ettiğimize göre ensâb ve tabakat literatüründeki karışık rivayetlerle Hâris b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne'nin şeceresindeki problemler giderilerek Belazûrî'nin kayıtları (Belazûrî, 1996, c. 11, s. 137; İbn Abdırabbih ise Hâris'in Mebzûl, Avf, Ahmer ve Avn isimli dört çocuğu olduğunu zikreder (İbn Abdırabbih, 2006, c. 3, s. 293) üzerinden yeniden düzenlenirse Ehâbiş kabilelerinden benî Hâris b. Abdümenât'ın soy cetvelini daha net görme imkânına sahip oluruz.

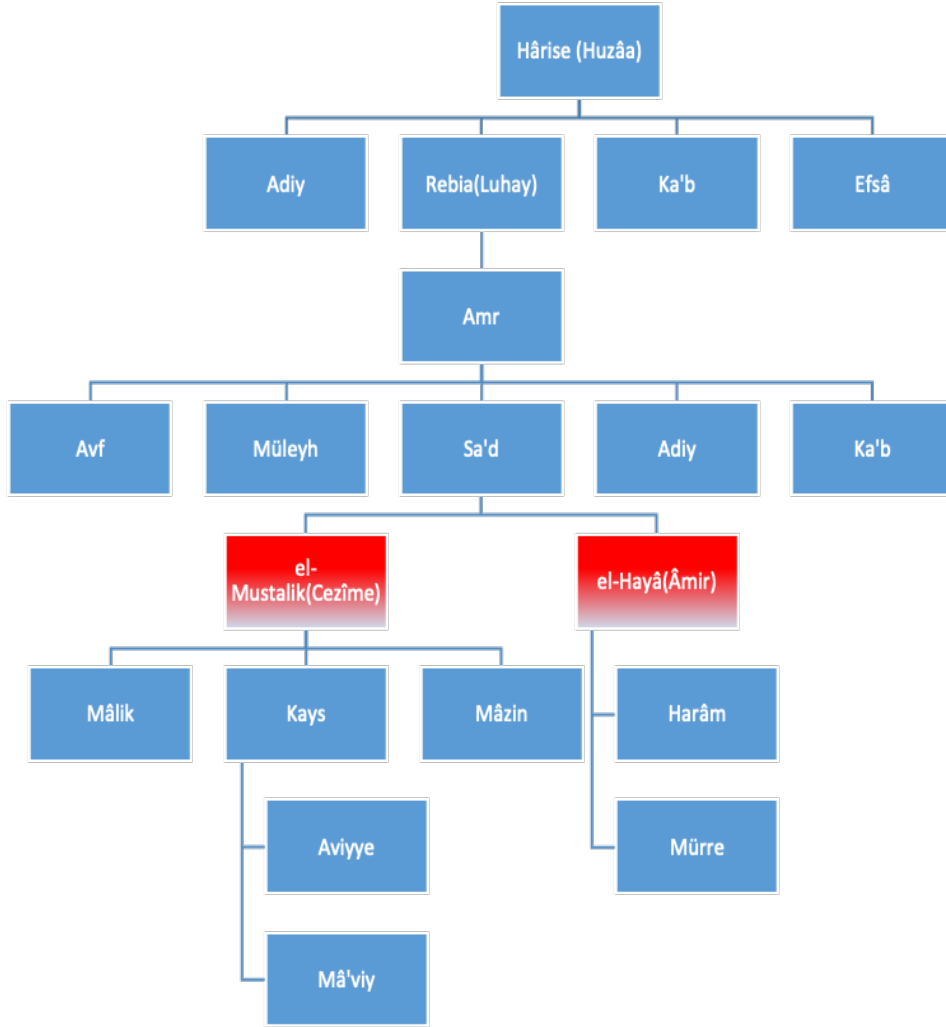
Tespitlerimiz ışığında benî Hâris b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne'nin soy bilgisi aşağıdaki gibi olmalıdır.

Şekil 3. Benî Hâris b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne'nin Şeceresi

Huzâa'nın alt boylarından Mustalik ve Hayâ Kabileleri

İbnü'l-Kelbî Huzâa'ya mensup benî Mustalik ve Hayâ'nın soylarını Kahtânî şecere içerisinde aşağıdaki şekilde göstermektedir (İbnü'l-Kelbî, 2003, c. 1, ss. 439-440, 455; şecerenin bir kısmı için ayrıca bkz. İbn Hazm, 2009, s. 239).

Şekil 4. Benî Mustalik ve Hayâ'nin Şeceresi

Şekil 4'teki şecere Güney Araplarından Kahtânîlerin alt kollarından Huzâa kabilesinin dip atalarını göstermektedir. Daha çok Huzâa kabilesi hakkındaki bilgilerimiz Mekke yönetimini Cürhümlüler'den aldıkları dönemle ilişkilidir. Mekke'nin dini durumunda önemli değişiklikler yapan Amr b. Luhay kabilenin en tanınmış şahsiyetlerindedir. Amr b. Luhay ise yukarıda zikrettiğimiz üzere Ümmü Hârice ile evlenmiş ve bu birliktelikten Sa'd isminde bir çocuk dünyaya gelmiştir. Şecerede görüldüğü üzere Ehâbiş kabilelerinden Mustalik ve Hayâ ise Sa'd'ın çocuklarıdır. Huzalılar'ın miladi III. yüzyılın başlarında (200-225) Mekke'ye hâkim olduklarına dair son yapılan araştırmalar dikkate alınacak olursa (Sarıçık, 2007, s. 133) Ümmü Hârice'nin çocukları Sa'd ve Hâris'in aynı dönemde yaşadığı sonucuna ulaşırız. Dolayısıyla İslam öncesi Mekke'de Kureyş kabilesi ile ittifak anlaşması yapan Ehâbiş kabilelerinin ortak bir anne üzerinden miladî III. yüzyılın ortalarından itibaren akrabalık ilişkileri nedeniyle bir arada yaşadıkları söylenebilir. Ayrıca bu kabilelerin Kureyş kabilesiyle yaptıkları antlaşma da akrabalık bağları ile ilişkilidir. Çünkü diğer bütün kabilelerde olduğu gibi Arap kabileleri de dallanan kollar şeklinde bir soy düzenine sahiptir. Kureyş de bir kabile hüviyetine sahip olmadan önce Kinâne kabilesinin alt boyları içinde yaşamaktaydı. Mekke yönetimini Huzâa kabilesinden aldıktan sonra Kinâne'den ayrılarak müstakil bir kabileye dönüşmüştür. Ehâbiş kabileleri çatısı altında bulunan kabilelerin önemli bir kısmı ve Kureyş'in ortak atası Kinâne b. Hüzeyme olduğuna göre aslında *hilfu'l-Ehâbiş* olarak adlandırılan ittifak aynı zamanda *hilfu Kinâne* olarak da isimlendirilebilir. Yani Kureyşliler kendilerine tamamen yabancı, farklı bir kökene sahip guruplarla değil yakın akrabaları ile bir ittifak yapmışlardır.

Çağdaş Araştırmalarda Ehâbiş Kabileleri Hakkındaki Tartışmalar

İslam öncesi dönemden itibaren Kureyş kabilesinin önemli bir müttefiki olan Ehâbiş kabileleri risâlet döneminde de ittifaklarını bozmamış, herhangi bir savaş durumunda Kureyş'in en önemli destekçisi olmuşlardır. Zaman zaman Müslümanlara karşı yapılan haksızlıklarda münferit olarak Kureyş'e karşı olumsuz bir tutum sergiledikleri vaki olmakla birlikte dış tehdit durumlarında istikrarlı olarak Kureyş'in yanında durmuşlardır. İslam'ın ilk yıllarındaki önemlerinden dolayı modern araştırmacılar tarafından Ehâbiş kabileleri ve kökenleri hakkında önemli bir literatür oluşturacak kadar araştırma yapılmıştır. Bu bağlamda Lammens, Watt, Cevâd Ali ve Hamidullah'ın dikkat çekici çalışmaları bulunmaktadır. Burada literatürün tamamına yer vermemiz mümkün değilse de söz konusu araştırmacıların bu konudaki görüşlerine yer vermek tespitlerimizi değerlendirmek açısından önemlidir.

Yaptığımız araştırmalarda Ehâbiş kabileleri konusunu güçlü bir şekilde gündeme taşıyan kişinin Lammens olduğunu söyleyebiliriz. Bu konudaki hacimli makalesinde Habeşli bedevi ve Afrikalı kölelerden müteşekkil olan Ehâbiş kabilelerinin Mekke cumhuriyetinin paralı askeri gücünü oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, Kureyşliler az nüfusa sahip olmaları ve ticaretle uğraşmaları nedeniyle güvenliklerini sağlamak için Habeşli paralı askerlere ihtiyaç duymaktaydılar (Lammens, 1916, ss. 435-436). Başka bir eserinde Kureyşliler'in Habeşistanla çok yakın ilişkileri olduğunu ve bu nedenle risâlet döneminde Müslümanlar'ın iki defa Habeşistan'a hicret ettiklerini ifade etmektedir (Lammens, 1924, ss. 22-23).

Lammens'in Ehâbiş kabileleri ile ilgili iddiaları akademik çevrelerde ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu konuda Watt, *Journal Asiaticque*'de eleştirel bir yazı kaleme almıştır. Watt'a göre Lammens'in Ehâbiş kabileleri hakkındaki iddiaları kaynakları keyfi bir şekilde kullanması nedeniyle oldukça zayıftır. Watt'a göre Ehâbiş kabileleri'nin Arap olmadıklarına dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Buna karşın Araplar gibi kabileler şeklinde örgütlenmiş bir yapıya sahip oldukları gibi Ehâbiş kabile mensupları Kureyşlilerle eşit statüdedir. Nitekim kaynaklardaki ifadeler Ehâbiş köle sınıfından farklı bir statüye sahip olduklarını göstermektedir. Bazı rivayetler Ehâbiş kabilelerinin kökeninin karmaşık olduğunu ifade etse de bu rivayetlerin tarihçiler tarafından karıştırılmış olabileceğini ifade eden Watt, Ehâbiş kelimesi üzerinden yapılan etimolojik tahlillerin sonraki dönem tarihçilerin tahminlerinden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Watt, Lammens'in Ehâbiş kabilelerine yüklediği askeri rolü abartılı bularak onların Kureyş için savaşlarda birinci derecede önemli bir rol oynamadıkları konusunda ısrarını sürdürür (Watt, 2016, ss. 193-197; 1986, ss. 7-8).

Hamidullah'a göre ise Ehâbiş kabileleri Mekke ve çevresinde ikamet etmekte olup isim benzerliği dışında Habeşlilerle hiçbir yakınlığı olmayan kabileler topluluğudur. Huzâa kabilesine mensup benî Mustalik ve Hayâ'nın dışında bütün Ehâbiş kabilelerinin kendi aralarında akraba olduğunu ifade eden Hamidullah, bu kabilelerin Kusay veya Abdümenâf döneminde Kureyş ile bir ittifak anlaşması düzenlediklerini söylemektedir. Daha çok risalet dönemi rivayetleri üzerinden açıklamalar yapan Hamidullah, Ehâbiş kabilelerinin ücret karşılığı Kureyş'e askeri destek sağladığını da söylemektedir (Hamidullah, 1993, c. 1, ss. 279-283; 1953, ss. 433-447).

Cevad Ali ise Ehâbiş kabilelerinin Habeşliler ile yakın ilişkiler içerisinde olduğunu, Ehâbiş kabilelerinin neşet ettiği Kinâne'nin bir dönem Güney Arabistan Tihâme'sinde yaşadığı için Habeşlilerle sıhri ilişkiler kurmuş olabileceklerini söylemektedir. Ehâbiş kabilelerinin kız alıp verme sonucu neseben Habeşlilerle karışarak siyah tenli bir görünüme sahip olduklarını ifade eden Cevad Ali bu kabilelerin Tihâme bölgesinden ayrıldıktan sonra Güney Arabistan'dan gelen Habeş kökenli diğer kabileler ile yeni ittifaklar yapmaları nedeniyle soylarının daha fazla karışmış olabileceğini söylemektedir. Ancak bu kabilelerin siyah tenli olmalarının Arap olmadıkları anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir (Ali, 1993, c. 4, s. 33).

Görüldüğü gibi modern literatürde Ehâbiş kabileleri hakkındaki tartışmalar iki temel konuda yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki bu kabilelerin etnik kimliği diğeri ise askeri rolüdür. Lammens, Watt, Hamidullah ve Cevad Ali bu kabilelerin Kureyş ile kurduğu paralı askerlik ilişkisini kabul

etmekle birlikte bu ilişkinin Lammens'in vurguladığı kadar önemli olmadığı kanaatindeyiz. Burada asıl tartışma konusu söz konusu kabilelerin etnik kökeni üzerinden yapılmaktadır. Lammens ve Hamidullah dışında diğer araştırmacılar erken dönem İslâmî literatürde Ehâbiş kabilelerinin kökeni ile ilgili birbiriyle uyumlu olmayan, şüpheli rivayetlerin bulunduğunu ancak yine de bu durumun Ehâbiş kabilelerinin Arap olmadıklarını kanıtlamaya yeterli olmadığını ifade etmektedirler. Hamidullah Ehâbiş kabilelerinin kesinlikle Arap olduğunu iddia ederken Cevad Ali bu kabilelerin yaşadıkları coğrafya üzerinden birtakım çıkarımlarla Habeşli ve Afrikalı kabilelerle bir sıhriyet ilişkisi içinde bulunmuş olabileceklerini söylemektedir. Yukarıda şecereler üzerinden yaptığımız değerlendirmeler, Cevâd Ali'nin Ehâbiş kabileleri ile ilgili coğrafya üzerinden yaptığı çıkarımların, Ensâb literatürü üzerinden doğrulanabileceğini göstermektedir. Ehâbiş kabileler Huzâa kabilesinin Mekke yönetimi ele geçirdikleri dönemde bir arada yaşayan akraba topluluklardır. Muhtemelen bu kabileler Huzâa kabilesi ile birlikte Güney Arabistan'dan göç ederek Hicaz bölgesine yerleşmiş ve burada aile ve akrabalık ilişkileri zamanla güçlenmiştir. Söz konusu kabileleri bir araya getiren kişi ise, ilginç şekilde, Güney Arabistan kökenli Becîle kabilesinden (Kehhâle, 2011, ss. 122-124). Ümmü Hârice'dir. Zira, Arap kabile örgütlenmesinin genel karakteri ataerkil olmasıdır. Bu nedenle ensâb literatürü de baba ve erkek çocukları esas alan bir yöntemi esas almıştır. Ancak bunun birkaç istisnası vardır. Bazı kabilelerde ortak ata bir anne de olabilmektedir. Bu duruma benî Hindif, benî Becîle gibi kabileler örnek gösterilebilir (Karaaslan, 1999, ss. 70-72; Kehhâle, 2011, s. 122). Bu bağlamda Ehâbiş kabilelerini *benî Ümmü Hârice* olarak isimlendirmek de mümkündür.

Sonuç

Arap kabilelerinin kökeni hakkında klasik ve çağdaş literatürde birçok tartışma bulunmaktadır. Ehâbiş kabileleri hakkındaki tartışmalar da bu literatür içerisinde özellikle çağdaş dönemde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü bu kabilelerin kökeni ile ilgili sorunların açıklığa kavuşturulması İslam öncesi Arapların kabileler arası ilişkilerinin anlaşılması noktasında önemli katkılar sağlayacaktır. Ehâbiş kabileleri İslam öncesi Mekke tarihi ve Kureyş kabilesi ile askeri ilişkileri açısından önemli bir role sahiptir. Bu araştırmada kabileler ile ilgili en temel tartışma konusunun etnik kökenleri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedenin ise *ehâbiş* olarak isimlendirilmeleriyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Ehâbiş kelimesi köken itibarıyla Habeşlileri çağrıştırmaktadır. Bu nedenle Lammens bu kabilelerin Afrika ve Habeşli köle ve paralı askerler olduğunu iddia etmiştir. İlk dönem İslam tarihi literatüründe Ehâbiş kabilelerinin fiziksel özellikleri bakımından Araplardan farklı olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Ancak sadece bu rivayetler üzerinden bu kabilelere mensup kişilerin kökenlerinin farklı olduğunu söylemek imkân dâhilinde değildir.

Tarih boyunca kabileler birçok nedenle göç etmişler ve farklı coğrafyalarda diğer kabilelerle akrabalık ilişkileri geliştirmişler ve bunun sonucunda da eski fizikî görünüşleri değişmiştir. İslam öncesi Güney Arabistan'ın Habeşliler tarafından ele geçirilmesinden sonra ortaya çıkan ve Ebnâ olarak isimlendirilen sosyal sınıf bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kanaatimizce Ehâbiş kabileleri ile Afrika kökenli Habeşliler ve Güney Araplarının sıhri bağları sonucu ortaya çıkan Ebnâ sınıfı birbiriyle yakından ilişkilidir. Ehâbiş kabilelerinden Hüzeyme ve Kinâne kabilesine mensup boylarının uzunca bir süre Güney Arabistan Tihâmesi'nde yaşadıkları bilinmektedir. Burada yaşadıkları süreçte Habeşlilerle sıhri yakınlıklar kurmuş ve Ebnâ gibi melezleşmiş olma ihtimali yüksektir. Daha sonra Ehâbiş kabileleri içerisinde alt boyları bulunan Huzâa kabilesiyle birlikte, Kahtânî Araplardan Ezd kabilesinin Kuzey Arabistan'a doğru gerçekleştirdiği büyük göçle birlikte Mekke'ye yerleşmişlerdir.

Ehâbiş kabilelerinin kökeni ile ilgili tartışmalara ışık tutacak bilgiler ensâb ve tabakât literatüründe bulunmaktadır. Modern araştırmalarda kısmen Hamidullah dışında bu konuya dikkat çeken olmamıştır. Ancak karşılaştırmalı olarak yapılan incelemeler sonucunda bu literatürdeki bilgilerin iki yönden eksik ve dağınık bir şekilde kaydedildiği tespit edilmiştir. Birincisinin Ehâbiş kabilelerinden benî Hâris b. Abdümenât b. Kinâne ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu eksiklik Hâris'in Abdümenât'ın çocuğu olduğuna dair bilgidir. Gerçekte Hâris Abdümenât b. Kinâne'nin değil Bekr b. Abdümenât b. Kinânenin oğludur. Belâzurî'nin rivayeti üzerinden tespit ettiğimiz bu bilgi Hâris'in karışık olan nesep bilgisini düzeltmemize imkân sağlamıştır. Diğerleri ise

Ümmü Hârice el-Beceliye ile ilgilidir. Ümmü Hârice hakkındaki bilgiler Ehâbiş kabilelerinin ne zaman ve ne şekilde bir araya geldiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Birçok evlilik yapmakla meşhur olan Ümmü Hârice'nin Ehâbiş kabilelerinden hem Hâris b. Bekr b. Abdümenât b. Kinâne hem de Mustalik ve Hâye'nin babası olan Sa'd b. Amr b. Luhay'ın annesi olduğuna dair bilgiler bu kabileler arasındaki yakın akrabalığı tespit etmemizi sağlamıştır. Bu zaman kadar yapılan araştırmalar Ehâbiş kabilelerini en geç Kusay dönemine (V. yüzyıl) kadar tarihlendirebilmekteydi. Ümmü Hârice'nin Amr b. Luhay ile evliliği bu kabilelerin miladi IV. asrın ortalarından itibaren Mekke ve çevresinde yaşadıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı % 100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Açıklama: Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimince desteklenmiştir. Proje No: SBA-2018-3951.

Kaynaklar

- Ali, Cevad (1993). *el-Mufasssalî Târihi'l-Arab*. 3. baskı, Bağdat: Câmîatü Bağdât. I-X.
- Apak, A. (2004). *Asabiyet ve erken dönem İslam siyasi tarihindeki etkileri*. İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Azzâm, A. (2010). *Mevki'ü'l-Ukâz*. Kahire. Mektebetü's-Sekâfeti't-Dîniyye.
- Beeston, A. F. L. (2005). "Hâbâshat and Ahâbîsh", *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies*, at the Arabian Seminar and other papers. ss. 93-100.
- Bekrî, Ebû Umeyd Abdillâh b. Abdilazîz Endelüsî (1998). *Mu'cem me'sta'cem min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâdi'*. Thk. Cemâl Tulbe, Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-V.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (1996). *Kitâbu'l-Cümel Min Ensâbi'l-Eşrâf*. Tah. Suheyl Zekkâr-Riyâd Ziriklî. Beyrut: Dâru'l-Fikr. I-XIII.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher Herevî (1964-1967-1979). *et-Tezhîbu'l-Luga*. Tah. Abdüsselâm Hârûn, Muhammed Ali en-Neccâr-M. Abdülmün'im Hafâcî-M. Ebû'l-Fazl İbrahim. Kahire: Dâru'l-Mısriyye. I-XV.
- Ezrakî, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdillâh (2002). *Ahbâru Mekke ve mâ câe fihâ mine'l-Âsâr*. 4. Baskı, Tah. Rüşdi es-Salih Melhas. Mekke: Mektebetü's-Sekâfe. I-II.
- Fayda, M. (1994). "Ebnâ". *Diyanet İslam Ansiklopedisi. cilt 10*. İstanbul: TDV Yayınları. ss. 78-79.
- Ferâhîdî, Halil b. Ahmed, İbn Amr b. Temîm (t.y.). *Kitâbu'l-'Ayn*. Tah. Mehdi Mahzûmî-İbrahim es-Sâmerreî. I-VIII.
- Hamevî, Şihâbuddîn Ebî Abdillâh Yâkut b. Abdillâh (2011). *Mu'cemu'l-Buldân*. 2. Baskı. Tah. Ferîd Abdulazîz Cündî. Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-VII.
- Hamidullah, M. (1956). "Les 'Ahâbîsh' de la Mecque", *Estratto da Studi Orientalistici in onore di Giorgio Levi Della Vida*, Istituto Per L'oriente, Roma, (1956): I, 433-447.

- Hamidullah, M. (1993). *İslam Peygamberi*. 5. Baskı. Çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayınları. I-II.
- Hammûr, İ. M. (2000). *Sûku Ukâz ve Mevâsimü'l-Hac*, Beyrut.
- İbn Abdîrabbih, Ahmed b. Muhammed Endelüsî (2006), *İkdü'l-Ferîd*. 3. Baskı, Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-IX.
- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. Hasen b. Düreyd Ezdî (1991). *İştikâk*. Tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn. Beyrut: I-II.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habib Bağdâdî (1985). *Kitabü'l-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*. Tah. Hurşîd Ahmed Fârûk. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- İbn Habib, Ebû Cafer Muhammed b. Habib Bağdâdî (t.y.), *Kitâbu'l-Muhabber*. Tah. Eliza Lichtenstater. Beyrut: Dâru'l-Afâki'l-Cedide.
- İbn Hazm, Ahmed b. Sa'îd Endülisî (2009). *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*. 5. Baskı, Tah. Abdülmün'im Halîl İbrahîm. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik (2005). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 3. Baskı, Tah. Mustafa Sakka-İbrahim Ebyârî-Abdü'l-Hafiz Şiblî. Beyrut: Daru İbni Kesir.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed Ensârî er-Rüveyfî (1999). *Lisânü'l-Arab*, 3. Baskı, Tah. Emin Muhammed Abdulvehhâb-Muhammed es-Sâdık Ubeydî. Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî. I-XVII.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî Cezerî (1987). *el-Kâmil fî't-Târih*, Tah. Ebu'l-Fidâ Abdullah Kâdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-XI.
- İbnü'l-Kelbî, Ebu'l-Münzir Hişam b. Muhammed es-Sâib (2003). *Cemheretü'n Neseb*. Tah. Nâci Hasan. Lübnan: Âlemü'l-Kütüb.
- İsfahânî, Ebu'l-Ferec, Ali b. Hüseyin (2008). *Kitâbu'l-Egânî*. 5. Baskı. Tah. Abd A. Ali Mühennâ-Samir Câbir-Yusuf Ali Taviil. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-XXVII.
- Kapar, M. A. (1994). Ehâbiş. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, ss. 496-497.
- Karaarslan, N. Ü. (1999). "Hüzeyl (Benî Hüzeyl)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. ss. 70-72.
- Kehhâle, Ö. R. (2011), *Mucemu Kabâili'l-Arab*. Suriye: Resalah Publishers. I-III.
- Lammens, H. (1916). Les "Ahâbîs" et l'Organization Militarie de la Mecque au Siecle de l'Hegire, *Journal Asiatique*, Paris: ss. 425-482.
- Lammens, H. (1924). *La Mecque a la Veille De L'hegire*. Beyrut: 1924.
- Merzûkî, Ebû Alî İsfahânî (1913). *Kitâbu'l-Ezmine ve'l-Emkine*. Haydarabâd: Dâiretü'l-Maârîf. I-II.
- Mufaddal b. Muhammed ed-Dabbî (1983), *Emsâlu'l-Arab*. 2. Baskı. nşr. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'r-Râid Arabî.
- Nüveyrî, Şihâbuddin Ahmed b. Abdulvahhâb (2004). *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*. Tah. Yusuf et-Taviil ve Ahmed Muhammed Hâşim. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. I-XXXIII.

- Sarıcık, M. (2007). “Hübel” Mekke’ye Ne Zaman Getirildi?”, *Ekev Akademi Dergisi*. 11 (32): ss.125-138.
- Watt, W. Montgomery (2016). “Ahâbîsh”. *The Encyclopaedia of Islam* (New Edition). ed. B. Lewis vd. Leiden: Brill, ss. 7-8.
- Watt, W. Montgomery (1986). *Hız. Muhammed Mekke’de*, Çev. Süleyman Kalkan. İstanbul: KURAMER.
- Ya’kûbî, Ahmed b. Ebî Ya’kûb b. Ca’fer b. Vehb b. Vâdih (2010). *Târihu Ya’kûbî*. 2. Baskı. Beyrut: Dâr Sâder. I-II.
- Zübeyrî, Ebû Abdillâh Mus’ab (1951). *Kitabu Nesebi Kureys*. 3. Baskı. nşr. E. Lévi-Provençal. Kahire: Daru’l-Maarif.

Extended Abstract

Introduction

The Ahābīsh tribes are a community of tribes living in and around Mecca. Tribes are kinship-based groups bound together by a common culture, language and location. Tribes formed alliances with other tribes to eliminate external threats and to show solidarity. Tribal alliances were also developed for trade, cooperation and patronage. To develop a culture of protection, Arab tribes made agreements through concepts such as *hifl*, *jivar* and *aman*. The Ahābīsh tribes were allied with the Quraysh at the dawn of Islam. Since there is no clear information about the origins and relationships of the Ahābīsh tribes, this has been a matter of debate among scholars. The word "Ahābīsh" means "uhbūsh" and is derived from the word "tribe", referring to a group of people of different nationalities. The tribes of the Ahābīsh may also have come from the name of a mountain below Mecca. However, the etymology of the word Ahābīsh and the origin of the tribes have not been conclusively established. The tribes of al-Ahābīsh were a group of tribes living in and around Mecca who sided with the Quraysh during the time of the Prophethood. Although there are different theories about the word Ahābīsh, it is thought that these tribes may have been related to Abyssinia or southern Arabia.

Findings

There are some narratives about the treaties and alliances of the Ahābīsh tribes with the Quraysh before Islam. These narratives provide some clues as to the identity of the tribes. The battle of Zātu Naqīf in the pre-Islamic period shows that the Ahābīsh tribes were in an allied relationship with the Quraysh. According to the narrations of Ibn Habīb, the tribes of al-Hāris b. 'Abdumānāt, al-Hūn b. Khuzaymah, al-Mustalik and al-Hayā were among the tribes of the Ahābīsh. These tribes belonged to different main tribes and were allied to the Quraysh. Research on the lineage of banī Hūn b. Khuzaymah can help us reach more precise conclusions by analysing the information in the literature of Ansāb. According to the information in Ibn Hazm, benī Hūn b. Khuzaymah belonged to the Adnānite tribes and merged with the Kināna tribe in the ancestor named Khuzaymah. Kināna and Hūn were originally brother tribes, but in time they separated and became independent tribes. It is noteworthy that Muhallim's child Dīsh, who was descended from Hūn b. Khuzaymah, is called "Qāre" and Hulmah, one of Muhallim's children, is called "Abnā" at the end of the genealogy. The term "Kāre" refers to all the sub-clans belonging to Hūn b. Khuzaymah. The term "banī Kāre" is used to describe the Dīsh and Adel tribes belonging to the tribe of Hūn b. Khuzaymah. The term Abnā became widespread especially during the period when southern Arabia came under the influence of the Abyssinian kingdom. In the narratives about the Ahābīsh tribes, in addition to their physical characteristics, such as their dark skin and curly hair, the Abyssinian warrior characteristics are emphasised. These characteristics are the main reason for the debate on the origin of the Ahābīsh tribes.

There is confusion in the narrations about the lineage of Benī 'Abdūmenāt b. Kināna. In Ibn Hazm's book of genealogy, there is no mention of a child of 'Abdūmāt b. Kināna called Hāris. This information shows that the tribes of Ahābīsh and banī Hāris b. 'Abdūmenāt were closely related to the tribe of Huzāa.

As a result of research into the complex narratives in the Ansāb literature, the genealogy of Benī Hāris b. Baqr b. 'Abdumānāt b. Kināna can be more clearly established. The descendants of Mustalik and Hayā'a, who belonged to the tribe of Huzā'a, are included in the genealogy of the Qahtānī. It can be seen that these tribes had kinship relations with the Quraysh tribe from the time they took over the administration of Mecca. The treaty between the Ahābīsh tribes and the Quraysh can also be linked to these kinship relations. The Quraysh tribe was originally one of the sub-tribes of the Kināna tribe. After taking over the administration of Mecca from the Huzāa tribe, the Quraysh separated from the Kināna tribe and became an independent tribe.

In contemporary scholarship, the debate on the Aḥābiş tribes focuses on the role, origins and ethnic identity of the Aḥābiş tribes in the era of the Prophethood, as they were an important ally of the Quraysh tribe. The Aḥābiş tribes had been supporting the Quraysh tribe since the pre-Islamic period. Scholars have different views on the Aḥābiş tribes and their origins. Lammens argues that the Ehābiş tribes were a mercenary military force composed of Abyssinian Bedouins and African slaves. Watt, on the other hand, found Lammens' claims weak and stated that there was no conclusive evidence as to whether the Ehābiş tribes were Arabs or not. Hamidullah, on the other hand, states that the Ehābiş tribes lived in and around Mecca, made alliances with the Quraysh and provided military support. Javad Ali, on the other hand, stresses that the Ehābiş tribes may have been related to the Abyssinians and may have had a black-skinned appearance. Debates generally focus on the ethnic identity and military role of the Ehābiş tribes. Lammens, Watt, Hamidullah and Javad Ali accept that the Ehābiş tribes had a mercenary relationship with the Quraysh, but they differ on the significance of this relationship. As for the ethnic origin of the Ehābiş tribes, there are different opinions among scholars.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In general, the debate about the Ehābiş tribes focuses on their origin and ethnic identity. Researchers have different views on whether the Ehābiş tribes were Arabs or not. It is believed that the Ehābiş tribes migrated from southern Arabia to the Hejaz region and settled there through kinship relationships. These debates inspire studies to learn more about the history and social structure of the Ehābiş tribes.

In this study, it was found that the main subject of debate about the Ehābiş tribes was their ethnic origin. The main reason for this debate is related to the fact that the tribes are called Aḥābiş. The word "Aḥābiş" means Abyssinian. In the literature of the pre-Islamic period, there are rumours that the physical characteristics of the Aḥābiş tribes were different from those of the Arabs. However, it is not possible to claim that the origins of these tribes are different on the basis of these rumours alone.

Throughout history, tribes migrated for many reasons and developed kinship relationships with other tribes in different geographical areas, which led to changes in their former physical appearance. The information that can shed light on the discussions about the tribes of the Ehābiş is found in the literature of Ansāb and Tanāt. The information in this literature is incomplete and scattered. There is a lack of information about one of the Ehābiş tribes, Ḥāris b. 'Abdumānāt b. Kināna. He is the son of Baqr b. Abdūmenāt, not Abdūmenāt. The information about Umm Khārijah al-Bajaliya is important because it shows the time and form of the gathering of the Ehābiş tribes. The fact that Umm Khārijah had several marriages and was the mother of Sa'd b. 'Amr b. Luhay, the father of Khāris b. Baqr b. 'Abdūmenāt b. Kināna and Mustalik and Khāya, shows the close relationship between these tribes.

As a result, the discussions on the origin of the Ehābiş tribes show that more light can be shed by analysing the information in the literature of Ansāb and Tanāt. It is concluded that the Ehābiş tribes existed at least in and around Mecca from the IVth century AD onwards, and that their kinship relations were strengthened.